

UDK 291”17”(497.5Korčula)
Prethodno priopćenje
Primljeno: 25. 7. 2009.
Prihvaćeno za objavljivanje: 10. 12. 2009.

KORČULANSKA CRKVA I SVEĆENSTVO U SPISIMA MLETAČKE MAGISTRATURE *CONSIGLIO DEI DIECI* (XVIII. ST.)

Lovorka ČORALIĆ, Zagreb

Središnja tema rada su spisi koji se odnose na Crkvu i duhovne osobe na Korčuli u XVIII. stoljeću, a pohranjeni su u Državnom arhivu u Mlecima u sklopu fonda Capi del Consiglio de' Dieci: Lettere di Rettori e di altre cariche (skraćeno: Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori ai Capi). U prvom dijelu rada iznose se opće napomene o arhivskom fondu i vrstama spisa, potom se podrobno raščlanjuju dokumenti koji se odnose na središnju problematiku ovoga rada. U prilogu se objavljuju prijepisi nekoliko dokumenata.

KLJUČNE RIJEČI: *Korčula, Mletačka Republika, Consiglio dei Dieci, arhivska građa, XVIII. stoljeće, crkvena povijest.*

Uvod

Državni arhiv u Mlecima (*Archivio di Stato di Venezia*, dalje: ASV) prevažna je pismo-hrana koja sadrži obilje građe za povijest hrvatskoga Jadrana od srednjega vijeka do naj-novijeg vremena. Zbirke i fondovi mletačkih državnih magistratura poput Senata, Vijeća desetorice, državnih inkvizitora, ureda specijaliziranih nadležnosti (od pomorstva i vojske do poljoprivrede, trgovine, carina, zdravstva i pograničnih pitanja), zatim spisi mletačkih crkvenih ustanova (crkava, samostana, bratovština, hospitala) te spisi mletačkih biljež-nika, za hrvatske su povjesničare posebno dragocjeni za razdoblje kada se najveći dio istočnojadranske obale nalazio u sastavu Serenissime.

Arhivski fond na temelju kojega je nastao ovaj rad naziva se *Capi del Consiglio de' Dieci: Lettere di Rettori e di altre cariche* (skraćeno se navodi i kao *Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori ai Capi*, dalje: *Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori*) i sadrži izvješća, molbe, pisma i druge vrste dopisa što su ih predstavnici mletačke vlasti (rektori, načelnici, knezovi, kapetani, kaštelani, rizničari), ali i same gradske komune uputili mletačkoj magistraturi *Consiglio dei Dieci*, odnosno njezinu tročlanomu izvršnom povjerenstvu (*Capi del Consiglio dei Dieci*).¹

¹ Vijeće desetorice (*Consiglio dei Dieci*) zasigurno je jedna od najvažnijih ustanova vlasti u povijesti Repu-blike Svetoga Marka. Osnovano je odredbom Velikoga vijeća 1310. godine radi kažnjavanja sudionika urote

Za područje hrvatskog Jadrana u tom su fondu pohranjeni spisi koji se odnose na gradove u Istri (Labin, Dvigrad, Novigrad, Vodnjan, Grožnjan, Sveti Lovreč, Motovun, Poreč, Pazin, Pula, Oprtalj, Rašpor, Rovinj, Umag i Bale), Dalmaciji (Cres, Osor, Krk, Rab, Pag, Nin, Zadar, Šibenik, Trogir, Split, Klis, Knin, Makarska, Omiš, Sinj, Brač, Hvar, Korčula, Imotski) i u Boki kotorskoj, odnosno širem području onodobne pokrajine Mletačka Albanija (Herceg-Novi, Kotor, Budva, Bar i Ulcinj).²

Gradivo koje se odnosi na grad Korčulu i korčulansku komunu sadržano je u busti 277 (fol. 222-336) spomenutoga arhivskog fonda. Obuhvaća nešto više od pedeset dokumenata, a pokriva vremensko razdoblje od 1518. do 1795. godine. Većina dokumenata su dopisi i izvješća koje korčulanski načelnici (*comes, conte*) upućuju Vijeću desetorice i (u nekoliko primjera) izravno mletačkom duždu. Unutar pojedinih spisa često su – u formi priloga glavnom dokumentu – umetnuti i spisi koji podrobnije razrađuju problematiku koja je bila središnja tema dopisa mletačkoj središnjici. Nositelji takvih popratnih spisa često su crkvene osobe (biskup, lokalni kler), predstavnici gradskih pučana ili patricijata, kao i privatne osobe. U sklopu popratnih spisa katkada se bilježe i prijepisi originalnih dokumenata, najčešće isprava (npr. duždeve dukale) kojima se dodatno argumentira osnovni spis. Sadržaj spisa koji se odnose na grad Korčulu i korčulansku komunu obuhvaća raznoliku problematiku iz funkcioniranja državne i gradske uprave, gospodarstva i crkvenog života.

Baiamonte Tjepola te kako bi se ubuduće spriječili svi slični pokušaji nasilne promjene sustava vlasti. Isprva je Vijeće desetorice imalo samo privremeno obilježje i precizno određene i ograničene dužnosti. Uskoro se pokazala neophodnost postojanja takvoga državnog tijela te je njegova stalnost potvrđena dekretom Velikoga vijeća 20. srpnja 1455. Vijeće je činilo deset mletačkih patricija, biranih među najviđenijim i najutjecajnijim odličnicima, starih najmanje 40 godina. Birani su svake godine u Velikom vijeću (tijekom zasjedanja od kolovoza do kraja rujna). Unutar jedne patricijske obitelji mogao se izabrati samo jedan član Vijeća, a članovi međusobno nisu smjeli biti u srodstvu. Tijek obnašanja službe trajao je jednu godinu. Radu i sjednicama Vijeća desetorice bili su od 1427. godine obvezni nazočiti duždevi savjetnici, dok je ta obveza u slučaju dužda bila prepuštena njemu samom. U radu Vijeća sudjelovali su i predstavnici ustanove *Avogadori del comun* (najmanje jedan član), čija se nazočnost tražila u vezi s pravnim propisima i regularnostima državnih dekreta. Predstavnik te magistrature imao je velik utjecaj na rad Vijeća i mogao je, prema vlastitoj procjeni, opozvati već donesene odluke. Vijeće desetorice sastajalo se četiri puta mjesečno. Na zahtjev dužda mogli su biti pozvani na zasjedanje u bilo koje doba dana ili noći, također i u dane praznika. Svakog mjeseca Vijeće je među svojim članovima biralo svoje službene predstavnike ili prvake (*Capi del Consiglio dei Dieci*, tri člana), koji su provodili odluke Vijeća, zastupali ga u raznim poslovima, pokretali određene istrage i slično. Zbirno možemo kazati da se Vijeće desetorice bavilo sljedećim problemima u državi: sprječavanjem urota, zavjera, špijunaže i širenja lažnih vijesti; nadzorom nad trgovačkim i obrtničkim korporacijama i njihovim djelovanjem; nadzorom nad gospodarski najvažnijim djelatnostima u državi (staklarstvo, uvoz drvene građe za potrebe mornarice, uvoz ruda); nadzorom nad ponašanjem građana; sprječavanjem kriminala, nasilja, zločina, razbojstava i drugih delikata; kontrolom nošenja oružja kao i nadzorom javnih manifestacija (svetkovine, karneval, kazališta, rad kazina, hazardne igre i sl.). U ovlasti Vijeća desetorice pripadalo je i prikupljanje izvješća od strane predstavnika mletačke vlasti diljem mletačkog dominija kako *terraferme* tako i prekomorskih posjeda. S vremenom je, u skladu sa sve širim ovlastima, Vijeće desetorice preraslo u središnji državni organ, s nastojanjem da u cijelosti ograniči vlast i utjecaj ostalih državnih magistratura, pa čak i samoga dužda. Detaljnije o Vijeću desetorice usporedi: Mauro MACCHI, *Storia del Consiglio dei Dieci*, sv. I.–III., Genova, 1875.–1877.; Andrea DA MOSTO, *L'Archivio di Stato di Venezia*, sv. I., Roma, 1937., str. 52–60; Lovorka ČORALIĆ, *Venecija: Kraljica mora s lagunarnih sprudova (Povijest Mletačke Republike)*, Samobor, 2004., str. 80–81.

² Gradivo koje se odnosi na dio Mletačke Albanije (na gradove Herceg-Novi, Budvu, Bar i Ulcinj) priredila sam, zajedno s Damirom Karbićem, u knjizi *Pisma i poruke rektora Dalmacije i Mletačke Albanije*, sv. I. (Pisma i poruke rektora Bara, Ulcinja, Budve i Herceg-Novog), prepisali i uredili Lovorka ČORALIĆ i Damir KARBIĆ, *Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium*, vol. LV., HAZU, Zagreb, 2009., 298 str.

Primjerice, dio dokumenata odnosi se na izbor općinskih dužnosnika (pisara, rizničara, općinskog kancelara) i na nepravilosti koje su se događale u vezi s tom procedurom, dio spisa odgovori su Vijeću desetorice na već otprije prispjele obavijesti upućene iz Mletaka, dok se dio prijepisne bavi stanjem naoružanja u gradu i komuni, javnim gradnjama i opskrbom žita. Nadalje, česta problematika prijepisne između korčulanskih načelnika i središnjice u gradu na lagunama odnosi se na obveze korčulanske komune prema glavnom gradu Serenissime, na slanje poslanika-oratora komune u Mletke i na nadzor kretanja ratnih lađa koje prolaze kroz korčulansku luku. Kako je Vijeće desetorice bilo nadležno za rješavanje cijelog spektra pitanja unutarnje sigurnosti na sveukupnom području mletačkog dominija, načelnici Korčule njemu su upravljali spise u vezi s pokretanjem istražnih procesa zbog najrazličitijih primjera kriminalnih radnji, a vrlo su česti i dopisi u kojima se od središnjice traži očitovanje u vezi s uključivanjem crkvenih osoba (najčešće lokalnih župnika) u proces (u svojstvu svjedoka, ali katkada i u svojstvu optuženih). Svi navedeni spisi dragocjeno su vrelo o svekolikim onodobnim razvojnim sastavnicama grada i otoka Korčule te njihova raščlamba i prezentacija predstavlja važno dodatno saznanje o povijesti toga kraja u razdoblju ranoga novog vijeka.³

U ovom su radu izdvojeni dokumenti u kojima se, izravno ili sporedno, bilježe korčulanska Crkva i duhovne osobe (biskupi, svećenstvo). Spisi potječu iz XVIII. stoljeća (1702.–1795.), a ukupno je riječ o 13 dokumenata koji, unutar vlastitog svežnja (omota), sadrže dodatne odnosno popratne spise koji pojašnjavaju razloge upućivanja dopisa (često procesa) mletačkoj središnjici. Glavni spis (prvi po redu unutar svežnja koji sadrži više popratnih dopisa) redovito je izravno upućen Vijeću desetorice, dok su drugi spisi prilozi koji pojašnjavaju materiju problema zbog kojega se traži savjet ili pravorijek mletačke vlade.

Trinaest predmeta obraćanja Vijeću desetorice (unutar kojih su sadržani i dodatni popratni spisi) možemo – prema načinu ubilježbe, tretiranju i ulozi Crkve, crkvenih ustanova i duhovnih osoba – podijeliti na nekoliko osnovnih skupina. Jedna od skupina koja ima nešto veći broj odaslanih predmeta i dokumenata odnosi se na neprimjereno ponašanje svećenika, najčešće onih koji su djelovali u seoskim župama. Riječ je o raznim vidovima istupa i javnog djelovanja lokalnih svećenika koji se, prema sudu zajednice, nisu držali prihvatljivim i primjerenim za duhovne osobe (nasilničko ponašanje, spolni odnos sa župljankama, neodgovorno obavljanje crkvene službe, neodgovarajući odnos prema pastvi i dr.). Prilikom slanja dopisa Vijeću desetorice ovdje je redovito riječ o problemu svjetovnih ovlasti nad Crkvom te se u takvim spisima, uz objašnjenje slučaja, obično traži dozvola za pokretanje istrage (proces) i službeno privođenje crkvenih osoba pred komunalne sudske ustanove. Nadalje, u drugu skupinu zabilježbe crkvenih osoba u spisima upućenima Vijeću desetorice riječ je o sporovima, prijeporima i razmimoilaženjima između svjetovne (gradske) vlasti i Crkve. U korčulanskim primjerima, koje ćemo naknadno potanko razmotriti, riječ je o sporovima svjetovne i crkvene vlasti u vezi s osnutkom bratovština,

³ O povijesti Korčule u razdoblju ranoga novog vijeka usporedi neka djela i radove: Marinko GJIVOJE, *Otok Korčula*, Zagreb, 1969.; Vinko FORETIĆ, »Presjeci kroz prošlost Korčule«, *Zbornik otoka Korčule*, sv. 2., Zagreb, 1972., str. 25–71; Alena FAZANIĆ, »Neki podaci o stanovnicima grada Korčule iz župskih matičnih knjiga od XV. do XIX. stoljeća«, *Croatia christiana periodica*, god. XIV., br. 26., Zagreb, 1990., str. 55–61. Usporedi i brojne priloge objavljene u časopisu *Godišnjak grada Korčule*, sv. 1. (1996.) – 12. (2007.).

sporovima nastalim zbog nejasnoća u vezi s nadzorom nad prihodima korčulanske katedrale, prijedporima glede obdržavanja običaja štovanja lokalnih svetaca-zaštitnika te o privatnim tužbama između svjetovnih i crkvenih osoba, a u kojima posreduje općinska vlast. Naposljetku, nekoliko se spisa odnosi na više ili manje sporedno spominjanje crkvenih osoba. Riječ je o privatnim sporovima u kojima su glavni protagonisti svjetovne osobe te u kojima svećenici (odnosno Crkva kao ustanova) sudjeluju kao svjedoci ili posrednici u tijeku istražnog postupka.

U nastavku rada ukratko ću predstaviti sve dokumente koji se odnose na zabilježbu korčulanske Crkve i duhovnih osoba u spisima Vijeća desetorice. Dokumenti će biti prikazani po navedenim tematskim (problematskim) skupinama, a potom će se – kao prilozi – objaviti neki njihovi izvadci.⁴

Raščlamba dokumenata

Skupina dokumenata koji se odnose na ponašanje svećenika koje je lokalna zajednica i svjetovna vlast ocijenila kao neprihvatljivo među brojnijima je (pet dopisa Vijeću desetorice), ali je njihov opseg najčešće vrlo sažet.

Prvi takav spis potječe iz 1702. godine (18. X.) i odnosi se na župnika sela Blato Franu Petkovića,⁵ optuženog za spolne odnose s mještankom Margaretom, suprugom Kuzme Hudelina.⁶ U dopisu korčulanskog načelnika (*conte*) Carla Zane traže se od mletačke središnjice dodatne upute kako u navedenom slučaju postupiti. Spis je 20. I. sljedeće godine zaprimljen na sjednici trojice predstavnika (*Capi*) Vijeća desetorice.

Frane Petković javlja se kao župnik Blata, ali i kao optuženi, i u dokumentu iz 1726. godine.⁷ Tada je predstavniku mletačke vlasti u korčulanskoj komuni – načelniku Giovanniju Paulu Dolfinu – tužbu podnijela Katarina, kći pokojnoga Marka Milošića *dalla Villa di Blatta*, optužujući svoga župnika za nanošenje tjelesnih ozljeda (potvrđenih procjenom liječnika). Razlozi sukoba i fizičkog nasilja Frane Petkovića nad sumještankom Katarijom nisu iz dokumenta razvidni. Kako je riječ o okolnostima kriminalne radnje u koju je izravno uključena i crkvena osoba, načelnik Dolfin u svome dopisu moli mletačko vijeće za instrukcije u vezi s pokretanjem sudskog procesa.

Nedovoljno su jasni i motivi za pokretanje procesa protiv svećenika Jerolima Miroševića (1719. god.).⁸ Kako se čini prema dopisu koji je uputio načelnik Giovanni Querini, Mirošević je bio izravno odgovoran za bijeg trojice uhićenika – kažnjenika (braća Luka, Vid

⁴ U ovom radu dokumenti će biti samo nabrojani i opisani, bez podrobnoga dodatnog ulaženja u kontekst problematike kojom se bave. Za podrobnije razumijevanje pojedinih spisa odnosno predmeta nužno bi bilo konzultirati građu koja se izravno odnosi na Korčulansku biskupiju odnosno tamošnje župe.

⁵ Ivo Protić, povjesničar crkvene povijesti Blata, bilježi nekoliko svećenika (kraj XVII. stoljeća do u pedesete godine XVIII. stoljeća) koji su se zvali Franko (Frane) Petković. Usporedi: Ivo PROTIĆ, *Župa Blato*, Blato, 1998., str. 131, 133.

⁶ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 257, p. 1. (18. X. 1702.).

⁷ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 262, p. 1. (22. VII. 1726.).

⁸ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 258, p. 1-2 (24. V. 1719.). Vjerojatno je riječ o svećeniku Jerolimu Miroševiću Lovrinčeviću (umro 1722. godine). Usporedi: I. PROTIĆ, *nav. dj.*, str. 133.

i Ivan Radalić) i u dokumentu je označen kao *capo di quest'inquia operazione*. Stoga se, kao i u prethodnim primjerima, od Vijeća deseterice traži očitovanje glede toga slučaja.

Nasilničko ponašanje predstavnika korčulanskog klera bilježimo i 1727. godine, kada je glavni protagonist službenog obraćanja Vijeću deseterice (dopis upućuje već spomenuti načelnik Dolfin) svećenik iz Blata Lovro Berković.⁹ Tužbu protiv njega podnio je, uz potvrdu liječnika (*chirurgo*), svećenikov brat Nikola, a Lovro se pritom tereti za nanošenje tjelesnih ozljeda bratu. Razlog sukoba između braće (u sukob je bio umješan i treći brat Marin) prijepori su oko podjele i prisvajanja obiteljske kuće u Blatu. Kako je i ovdje riječ o kriminalnom činu, Dolfin u vezi sa sljedećim postupcima traži mišljenje predstavnika Vijeća deseterice.

I u sljedećem primjeru protagonist je crkvena osoba u Blatu. Riječ je o opsežnoj dokumentaciji koja se odnosi na ponašanje župnika Blata Ivana Marije Vranjicana Petrovića (Petračić).¹⁰ Dokument slijedom folijacije započinje nadnevkom od 12. IV. 1795. i sadrži dopis načelnika Korčule Anzola Barbara u kojem se izvještava Vijeće deseterice o primitku spisa koje su mu uručili predstavnici (glavari) sela Blato (*Capi del Casal di Blatta*). Sve je te dokumente, koji uglavnom sadrže pritužbe na Vranjicanovo ponašanje, načelnik prosljedio u Mletke. Kronološkim slijedom nastanka spisa koji se odnose na svećenika Vranjicana Petrovića, prvi dokument potječe iz 1793. godine (14. IX.).¹¹ Spis je napisan na latinskom jeziku, a riječ je o imenovanju Ivana Marije Vranjicana Petrovića *de Civitate Veteri Pharensis Diocesis* župnikom u Blatu (na mjesto dotadašnjeg župnika Franje Bosnića),¹² a odluku je donio i potpisao korčulanski biskup Josip Kosirić.¹³

Nekoliko je dokumenata, izravno vezanih uz Vranjicana Petrovića, datirano u 1794. godinu. Prvi od njih (12. VI. 1794.) pismo je koadjutora Korčulanske biskupije Josipa Laneve¹⁴ upućeno blatskom župniku.¹⁵ U pismu se izražava zabrinutost glede aktualnog stanja u župi i navodi prijeka potreba da Vranjican prihvati djelovanje dvojice kapelana koji bi mu

⁹ Lovro Berković, svećenik iz Blata, preminuo je 1752. godine. Usporedi: I. PROTIĆ, *nav. dj.*, str. 133.

¹⁰ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 316–327 (14. IX. 1793. – 12. IV. 1795.). Usporedi zabilješku u spomenutom djelu I. PROTIĆA, str. 132.

¹¹ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 322, p. 1–2. Tom spisu kronološki prethodi dokument iz 1763. godine, priložen ukupnoj dokumentaciji. Riječ je o izvratku iz zaključaka dijecezanskog sabora održanog na Korčuli, a koji se odnosi na crkvene prebende i beneficije (ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 326, p. 1, 1763. god.).

¹² Franjo Bosnić (Bosnić-Kovačić) bio je župnik u Blatu od 1784. do 1792. godine. Potom je obnašao službu župnika Smokvice (1793.–1807.), a od 1815. do 1829. kapitularni je vikar Korčulanske biskupije. U vrijeme njegova upravljanja biskupijom uspostavljena je kapelanija u Veloj Luci (1819. god.). Usporedi: Božo BANIČEVIĆ, *Korčulanska biskupija (1300.–1830.): prilog poznavanju povijesti Korčulanske biskupije u povodu 700. obljetnice njezina utemeljenja*, Split, 2003., str. 294–295; ISTI, »Nekoliko arhivskih podataka koji se odnose na Velu Luku«, u: *Vela Luka na putu samosvojnog razvoja: Zbornik radova znanstvenog skupa povodom 150. godišnjice osnutka župe i 100. godišnjice osnutka općine održanog u Veloj Luci od 4. do 5. rujna 1998.*, Vela Luka, 2000., str. 15.

¹³ Josip Kosirić (Kosirić Teodošević) obnašao je čast korčulanskog biskupa od 1787. do smrti (1802. god.). Posljednji je korčulanski biskup. Podrobnije vidi: Vinicije B. LUPIS, »Josip Kosirić Teodošević biskup korčulanski (1787–1802.)«, *Godišnjak grada Korčule*, sv. 10., Korčula, 2005., str. 175–194; ISTI, »Josip Kosirić Teodošević – korčulanski biskup (1787–1802.)«, vjerski i kulturni promicatelj«, *Croatia christiana periodica*, god. XXX., br. 58., Zagreb 2006., str. 117–130, i tekst Peje ČOŠKOVIĆA u *Hrvatskome biografskom leksikonu*, sv. VII., Zagreb, 2009., str. 674–475, te ondje naveden popis literature.

¹⁴ U nekim dokumentima prezime je napisano i kao Lacere.

¹⁵ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 320, p. 1–2.

pomagali u svakodnevnome pastoralnom radu. Iz pisma je razvidno da je crkvena vlast na Korčuli već pokušavala utjecati na blatskog župnika da prihvati dolazak kapelana, ali – očito je – bez konkretnog uspjeha.¹⁶

Dana 30. istoga mjeseca predstavnici Blata (*Signori Nicolò Ostoich, ed Antonio Zacnich Giudice della Corte Minor, e li Domini Cosmo Galinovich, e Marco Bosnich Procuratori, Capi tutti Rappresentanti il detto Casal di Blatta*) predali su korčulanskom biskupu dopis u kojem se potvrđuje kako je Ivan Marija Vranjican Petrović izabran za njihova župnika te kako je njegova obveza uvesti u službu dvojicu kapelana.¹⁷ Kako se to tijekom protekle godine nije dogodilo, predstavnici sela Blato mole najvišega crkvenog dostojanstvenika na Korčuli za intervenciju.¹⁸ Stoga je mjesec dana poslije (1. VIII. 1794.) iz Korčulanske biskupije upućen dopis (upravljen na blatskog župnika Vranjicana Petrovića) u kojem se izražava nezadovoljstvo postojećim stanjem u župi, posebice činjenicom da dvojica kapelana još nisu uvedena u službu. Čini se da opetovana biskupova nastojanja nisu imala učinka te se – 26. VIII. iste godine – ponavlja sličan dopis odaslan na ime blatskoga župnika Vranjicana Petrovića.¹⁹

Opsežan je, nadalje, dokument datiran 3. III. 1795. u kojem se predstavnici Blata ponovno obraćaju korčulanskom biskupu.²⁰ U uvodnom dijelu naglašava se kako žiteljstvo Blata – koje ima 2800 ljudi i koje je *nato ed'educato nella Cattolica Cristiana Religione* stradava (*lagrimevole situazione di Blatta*) *per indolente opera del Reverendo Signor Giovanni Maria Petrovich Vraginzan*. Napominje se da su Blačani, odnosno seoski glavari, već u više navrata intervenirali kod crkvenih vlasti, moleći da se njihove molbe i pritužbe uzmu u obzir. Ovoga puta Blačani su u četiri točke specificirali razloge svoga nezadovoljstva te to pismeno izrekli. U prvoj točki²¹ izrijekom se ponavlja već često izrečena pritužba o izostanku djelovanja dvojice kapelana, a koji su tijekom mandata Vranjicanovih prethodnika – bili redoviti u župi Blato. Nadalje, blatskom se župniku prigovara zbog nedostatka znanja, površnosti i nestručnosti u *spiegazione del Catthechismo, e Cristiana Dottrina* (točka 2.) te zanemarivanja teško bolesnih (umirućih) vjernika kojima se u posljednjim danima i satima života ne pruža posljednji sakrament (točka 3.). Naposljetku, župniku se prigovara da u sezonama nevremena i prirodnih nedaća nije – poput svojih prethodnika – poduzimao potrebne i uobičajene molitve.

Iz prve polovine 1795. godine potječu još tri spisa koji se odnose na svećenika Ivana Mariju Vranjicana Petrovića. Dana 9. III. 1795. biskupu Kosiriću obraća se korčulanski

¹⁶ Poznato je da se biskup Kosirić zalagao za dolazak i djelovanje više kapelana u Blatu (od toga je jedan od kapelana trebao djelovati na području Vele Luke). No zbog otpora blatskih župnika to se, kada je riječ o Veloj Luci, realiziralo tek 1818. godine. Usporedi: Zvonko MARIČIĆ, »Osnivanje kapelanije i borba za izgradnju veće crkve«, *Luško libro – Godišnjak društva Vela Luka*, br. 5., Zagreb, 1997., str. 19–23; B. BANIČEVIĆ, *Korčulanska biskupija*, str. 290.

¹⁷ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 321, p. 1.

¹⁸ U završnom dijelu dokumenta navedeno je kako je biskup primio dopis predstavnika sela Blato te najavio poduzimanje određenih mjera.

¹⁹ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 323, p. 1 i fol. 324, p. 1.

²⁰ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 318, p. 1–2.

²¹ Svaka od točaka počinje formulacijom *che la verità fū de'è*, a na kraju se redovito imenom i prezimenom nabrajaju Blačani koji posvjedočuju navedene iskaze.

(blatski) svećenik Antun Šeman (Seman).²² Prigovor koji Šeman upućuje najvišemu crkvenom dostojanstveniku na Korčuli odnosi se na Vranjicanov »običaj« slavljenja svete mise nedjeljom u poslijepodnevnim odnosno večernjim satima, kada misi nazoči vrlo mali broj vjernika. Šeman napominje da je u vrijeme prethodnog župnika Bosnića misa bila slavljena u uobičajeno vrijeme te da zbog te – prema Šemanu – samovoljne odluke novoga blatskog župnika žiteljstvo Blata »osiromašuje i stradava« u vjerskom i duhovnom smislu. Dana 30. III. 1795. novi je apel Vranjicanu Petroviću uputio biskup Josip Kosirić.²³ Dokument sadrži opće napomene o prethodno izrečenim pritužbama mještana Blata, poziva se na odluke Tridentskog sabora (koje blatski župnik ne uzima u obzir) te se načelno konstatira kako postojeće stanje u župi Blato nije održivo. Ipak, treba napomenuti da pismo ne sadržava naznake o sankcijama, već samo opće mišljenje biskupa da se neki propusti (izostanak dvojice kapelana, problem termina nedjeljnih misa) trebaju otkloniti radi »dobrobiti ovdašnjega puka«. Naposlijetku, završni spis koji se odnosi na poduži *dossier* o Vranjicanu Petroviću potječe iz travnja (11.) 1795. godine i uputio ga je biskup Kosirić korčulanskomu načelniku Anzolu Barbaru.²⁴ U pismu se navodi da, nakon *giornalieri reclami, e comoventi doglianze tanto agl'individui di quel Casale, quanto alli Signori Capi rappresentanti quella numerosa popolazione*, biskup dostavlja predstavniku mletačke vlasti u korčulanskoj komuni sveukupan primljeni materijal (opisan u prethodnim navodima) te se time slučaj izravno preusmjerava u nadležnost svjetovnih sudskih ustanova. Na osnovi toga, posljednjeg spisa, načelnik Korčule sastavio je 12. IV. (dan poslije primitka dokumentacije) dopis upućen Vijeću deseterice u Mletke te tome priložio sve potrebne spise. Tim dokumentom ujedno završava prijepiska vezana uz blatskog župnika Vranjicana Petrovića, a konačni ishod prijepora nije nam poznat na osnovi spisa kojima raspoložemo o ovom predmetu.

Nekoliko se spisa odnosi na izravne sporove između crkvenih osoba i svjetovne vlasti (ili pojedinaca). U tim se spisima najčešće od Vijeća deseterice traži dozvola za pokretanje istražnog postupka i mogućnost sudskog saslušavanja predstavnika korčulanskog klera.

Prvi takav spis potječe iz 1720. godine (17. IV.) i riječ je o dopisu koji mletačkoj središnjici upućuje korčulanski načelnik Giovanni Querini.²⁵ *Consiglio dei Dieci* u gradu na lagunama izvještava se o postupku dvojice blatskih svećenika (Antun Šeman i Frane Petković) koji su – mimo volje prokuratora i sudaca Blata – sastavili akte kojima se regulira djelovanje Bratovštine Gospe od krunice (*Confraterna di deuotione del Rosario*). Kako je postupak proveden bez valjanog odobrenja i potvrde svjetovnih vlasti, načelnik Querini moli središnjicu za instrukcije glede budućeg postupanja u tome slučaju.

Opsežan je, i sadrži više dokumenata, materijal koji se odnosi na neke nesuglasice između korčulanske komune i Crkve. Dokumentacija započinje dopisom načelnika Andree Conta-

²² ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 327, p. 1–4. Antun Šeman spominje se kao pleban u Blatu u prvim desetljećima XIX. stoljeća. Usporedi: I. PROTIĆ, *nav. dj.*, str. 132.

²³ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 325, p. 1–2.

²⁴ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 317, p. 1–3.

²⁵ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 258 bis, p. 1.

rinija, upućenom Vijeću desetorice 8. II. 1771.²⁶ Iz birokratski sročenoj teksta vidljivo je nezadovoljstvo zajednice Crkvom te se u prilogu spisa donose dokumenti koje su priložili *Capi di questa fedelissima Uniuersità*. Prvi takav spis (nedatiran, vjerojatno 1770. godina) dopis je koji načelniku Contariniju upućuje zajednica građana i pučana korčulanske komune.²⁷ Navodi se da korčulanski građani, kao vjerni podanici Serenissime, dukulom od 14. VIII. 1441. imaju brojna prava da zajedno s plemićima participiraju u komunalnim i crkvenim poslovima. Kao primjer navodi se nadzor nad blagajnom u kojoj se čuvaju prihodi Crkve te nad blagajnom općinskog fontika. Naime, po jedan predstavnik plemića i jedan *de Capi del Corpo popolare* čuvaju ključ i tek zajedničkom uporabom obaju ključeva blagajnu je moguće otvoriti. Sve su te mjere *in ogni tempo gelosamente custodite, e dall'auttorità de Nostri Eccellentissimi Rappresentanti a fronte di qualunque tentativo, sempre preservate, e protette*. No, prigovor zajednice odnosi se na djelovanje aktualnog biskupa Mihovila Trialija,²⁸ koji je promjenom termina slavljen službe Božje tijekom tjedna građanima i pučanima oduzeo mogućnost nazočenja *alle Sacre Ecclesiastiche funzioni*. Posebno im je nanesena nepravda u vezi s podjelom ključeva depozita u kojem se čuvaju relikvije korčulanskog zaštitnika sv. Todora. Stoga mole predstavnika svjetovne vlasti za zaštitu njihovih stoljetnih prava.²⁹ Osnovnom dokumentu upućenom načelniku Contariniju korčulanski su neplemići priložili prijepise dokumenata koji potvrđuju njihova prava u vezi s participiranjem u komunalnom i crkvenom životu grada. Prvi takav prijepis isprava načinjen je u vrijeme vladanja mletačkoga dužda Francesca Foscarija (14. VIII. 1441.), dok je drugi prilog pohranjen u pismohrani korčulanskih građana i pučana prijepis dukale koju je dužd Pasquale Cicogna 1594. godine uputio onodobnom načelniku Antoniju Leoniju, a u vezi s očuvanjem prava neplemićkog staleža.³⁰ Nadalje, sljedeći prijepis pohranjen u navedenoj dokumentaciji isprava je generalnog providura Dalmacije Francesca Grimanija³¹ (20. IX. 1754.), a odnosi se na spor između biskupa Vicka Kosovića³² i načelnika Marca Zorzija.³³ Spor je izbio *circa la libertà di quella Chiesa Cattedrale di poter usare, e valersi de Sacri Vtensili, e Paramenti nelle Ecclesiastiche funzioni, e*

²⁶ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 301, p. 1–2.

²⁷ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 302, p. 1–3.

²⁸ Zadrani Mihovil Trialija obnašao je čast korčulanskog biskupa od 1761. do 1771. godine. Potom je imenovan zadarskim nadbiskupom te na toj časti ostaje do smrti 1774. godine. Usporedi: Carlo Federico BIANCHI, *Zara cristiana*, sv. I., Zara, 1877., str. 74–75; Marinko GJIVOJE, *Otok Korčula*, Zagreb, 1969., str. 85; L. ČORALIĆ, »Prilog poznavanju života zadarskog nadbiskupa Michela Trialija (1771–1774)«, *Croatica christiana periodica*, god. XV., br. 28., Zagreb, 1991., str. 155–159; B. BANIČEVIĆ, *Korčulanska biskupija*, str. 245–252.

²⁹ Kao zastupnici građana i pučana na kraju dokumenta potpisani su Jakov Vilović, Dominik *de Polo*, Ivan *di Angelis*, Juraj Damjanović, Vicko Vidović i Vicko Smaić.

³⁰ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 303, p. 1–3. i fol. 304, p. 1–2.

³¹ Francesco Grimani, generalni providur Dalmacije od 1753. do 1756. godine.

³² Vicko Kosović, zavičajem iz pomorske obitelji iz Dobrote, obnašao je čast korčulanskog biskupa od 1734. do smrti, 1761. godine. Njegovom je zaslugom Korčula od pape Klementa XII. dobila 1736. godine tijelo sv. Todora. No zbog Kosovićeve sukoba s komunom, koja je prisvajala vlasništvo nad katedralnom crkvom, biskup je kovčeg s relikvijama držao privatno izložen u svojoj palači. Tek je 1756. godine kovčeg svečano postavljen u glavni oltar katedrale, čime je otpočelo njegovo javno štovanje. O biskupu Kosoviću vidi podrobnije u: B. BANIČEVIĆ, *Korčulanska biskupija*, str. 221–244; *Hrvatski biografski leksikon*, sv. VII., Zagreb, 2009., str. 681 (tekst: L. ČORALIĆ). Usporedi i: Damir TULIĆ, »Povijest sv. Todora i njegovi likovni prikazi u gradu Korčuli«, *Godišnjak grada Korčule*, sv. 7., Korčula, 2002., str. 137–140.

³³ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 305, p. 1–3.

circa l'uso d'una Capella di drappo d'oro. Grimani se, kao vrhovni zapovjednik mletačke vlasti u Dalmaciji, poziva na neke prethodne odredbe crkvenih i svjetovnih vlasti i poziva sukobljene strane na Korčuli da se ugledaju na običaje drugih crkava u Provinciji, *si di rango Metropolitano, che Vescovile, e particolarmente della Cattedrale di Cherso, et Oszero fondata sul piano medesimo di quella di Curzola.*

U kontekstu prethodno spomenutih prijevora, a u vezi s promoviranjem sv. Todora u glavnog zaštitnika korčulanske komune, važan je i spis datiran 5. VI. 1763.³⁴ Tada je u crkvi Svih svetih održana *Congrega dell'Vniversità de Signori Cittadini, e Popolo*, a u prisutnosti korčulanskog načelnika-providura. Tada je korčulanska pučka skupština aklamacijom sv. Todora proglasila svojim zaštitnikom, što je poslije odobrila i Sveta Stolica.³⁵

Sljedeća dva dokumenta, nastala u tjesnome vremenskom razdoblju (od 23. X. do 29. X. 1770.) odluke su (pisane na latinskom jeziku) spomenutog biskupa Trialija koje se odnose na pohranu ključeva *Sacro Deposito* u kojem se čuvaju relikvije i liturgijsko ruho. Iz teksta prvoga dokumenta (23. X. 1770.) razvidno je kako su za pohranu katedralne riznice načinjena tri ključa – jedan pohranjuje aktualni biskup, drugi kaptol, a treći ključ čuva predstavnik plemića (*Magnifica Communitate Nobilium*). Depozitu su priključeni i prihodi namijenjeni za popravak i održavanje katedrale (*fabrica*), a izričito se navodi da *administratio p̄dictorum bonorum, ac elemosinarum sit, et esse debeat p̄nes Procuratorem laicum*.³⁶ Na tu odluku žurno je reagirala zajednica građana i pučana (27. X.) te se posredstvom svojih zastupnika (Juraj Damjanović, Vicko Zmajić) obratila biskupu dopisom u kojem se moli da se jedan ključ riznice povjeri i neplemićima.³⁷ Potvrda da je jedan ključ, a time i nadzor nad katedralnom riznicom, predan na čuvanje zastupnicima neplemića, izrečen je – naposljetku – u drugom od pisama biskupa Trialija (29. X.).³⁸

Višegodišnji prijepori i raspre unutar korčulanske komune, kako na razini neplemića i Crkve tako i na razini svjetovna vlast (načelnik) – Crkva, rezultirali su, kako je to ovdje sažeto opisano, cijelom serijom dokumenata, međusobnim prijepiskama i obraćanjima višim instancama. Spor, po svemu sudeći, nije bio riješen niti iduće godine, jer je sav navedeni materijal, zajedno s priloženim prijepisima, upućen korčulanskom načelniku te potom mletačkoj središnjici. Na osnovi navedenih podataka nije nam poznato kako je na kraju spor okončan i u kojoj je mjeri središnje tijelo državne vlasti u Mlecima utjecalo na smirivanje trvenja između Crkve i lokalne zajednice. O tome zasigurno više podataka sadrže pismohrane koje se izravnije odnose na Korčulansku biskupiju u posljednjim godinama njezina postojanja, ali ta dokumentacije nije predmet ovoga istraživanja.

U skupinu dokumenata koji se odnose na prijepore svjetovnjaka s predstavnicima Crkve možemo ubrojiti i spise iz 1791. i 1792. godine, a riječ je o sukobu između Korčulanina

³⁴ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 306, p. 1.

³⁵ Od tada je sv. Todor glavni svetac-zaštitnik grada Korčule, istiskujući dotadašnjega gradskog patrona sv. Marka. Usporedi: Damir TULIĆ, »Povijest sv. Todora i njegovi likovni prikazi u gradu Korčuli«, str. 145; ISTI, »Korčula u svjetlu sv. Todora«, *Hrvatska revija*, god. III., br. 2. (obnovljeni tečaj), Zagreb, 2003., str. 105–106.

³⁶ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 307, p. 1.

³⁷ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 309, p. 1.

³⁸ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 308, p. 1–2.

Salvadora (Spasa) Foretića³⁹ i đakona Ivana Segedina iz sela Žrnovo. Riječ je o tri spisa koji se odnose na taj slučaj, a kronološki najstariji datira u 6. XII. 1791.⁴⁰ Tada đakon Ivan Segedin istupa pred biskupom s optužbama koje se odnose na Korčulanina Salvadora Foretića (zvanog *Saluaza*), napominjući da cijeli spor potječe još od 1789. godine. Segedin u svojem iskazu navodi da su Foretić i njegov sin nezakonito otuđili neke dijelove građevine koja se nalazi pored biskupske palače. Nejasno je, međutim, tko je izravni krivac za otuđivanje *un bouino giouane* kojega je posjedovao Segedinov otac i vodio na ispašu na pašnjak *sopra il prato di Dogna Blatta*. Vol je u međuvremenu *per ordine della Giustizia* zaplijenjen i odveden u mjesnu klaonicu. U prilog Segedinovoj tvrdnji navedeni su kao svjedoci kanonici Frano Marinović i Andrija Miloš.⁴¹ Početkom 1792. godine oglasio se protutužbom Salvador Foretić.⁴² Pismo je naslovljeno i na dužda i Vijeće desetorice, a doneseno je u kancelariju korčulanskog načelnika Anzola Cornera. Foretić se državnim tijelima predstavlja kao »prevjerni podanik« *di Vostra Serenità*, otac brojne obitelji (posebice naglašava neudane kćeri) te – na osnovi objeda koje je, prema njegovu mišljenju, nepravedno i tendenciozno iznio đakon Segedin – traži zaštitu svjetovne vlasti. Korčulanin drži da će te optužbe naškoditi ne samo njemu osobno već posebno njegovim kćerima, koje su u dobi za udaju, a na taj je način reputacija njihova i obitelji Foretić izravno ugrožena. Naposljetku, primivši i Segedinov i Foretićev dopis, korčulanski načelnik Corner odaslao je – uz popratni spis – sveukupnu dokumentaciju u Mletke te zatražio upute za daljnje postupke u ovom slučaju.⁴³

U prethodnim skupinama spomenuti su dopisi korčulanskih načelnika Vijeću desetorice u sklopu kojih se izrijekom tražila dozvola za saslušanje crkvenih osoba. U ovoj skupini riječ je o sličnim molbama, pri čemu crkvene osobe nisu izravni protagonisti (optuženi ili oni koji optužuju), već se njihova nazočnost u sudskom procesu isključivo svodi na ulogu svjedoka.

Primjer u kojem su crkvene osobe navedene samo općenitom formulacijom, bez konkretnog imenovanja, spis je iz 1720. godine u kojem načelnik Giovanni Querini – ne opisujući u tekstu o kojem je konkretnom slučaju riječ – traži od središnjice da se očituje u kontekstu situacija (kojih je, očito, bilo u većem broju) kada se pred sud kao svjedoci trebaju dovesti duhovne osobe *soggetti alla giurisdizione di questo Prelato*.⁴⁴ Zanimljiv je i odgovor koji je Vijeće desetorice uputilo predstavniku svoje vlasti na Korčuli. U bilješci na kraju

³⁹ Vinicije B. LUPIS u svojem radu »O slikaru Spasu Foretiću« (*Godišnjak grada Korčule*, sv. 11., Korčula, 2006., str. 123–125) donosi podatke o malo poznatome korčulanskom slikaru koji ima isto ime i prezime kao i protagonist istražnog spisa koji se ovdje razmatra. Iako se vremenski okvir djelovanja poklapa, kao i činjenica da se Salvador Foretić u dokumentima kojima raspoložemo označava nazivom *mistro* (što upućuje na neku obrtničku ili možda umjetničku djelatnost), na osnovi podataka kojima raspoložemo ne možemo s punom sigurnošću tvrditi da je riječ o istoj osobi.

⁴⁰ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 315, p. 1–3.

⁴¹ Korčulanska obitelj Miloš spominje se od 1671. godine. Andrija Miloš sin je Mate i Helene Vidali. Obnašao je službe kanonika, arhidakona i župnika u Korčuli. Umro je 1807. godine. Usporedi: A. FAZINIĆ, »Obitelj Miloš u Korčuli (17.–19. stoljeća)«, *Godišnjak grada Korčule*, sv. 12., Korčula, 2007., str. 304.

⁴² ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 314, p. 1–3.

⁴³ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 313, p. 1.

⁴⁴ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 259, p. 1.

dokumenta, uz kratak sadržaj osnovnog spisa (*Ricerca facoltà d'esaminar religiosi in generale*), stoji navod da je dopis u Vijeću zaprimljen 23. istoga mjeseca te je tada načelniku Queriniju odgovoreno da pojasni i konkretizira slučajeve zbog kojih je nužno saslušavanje duhovnih osoba. Takva je odredba znak opreza Vijeća desetorice, koje nije željelo odobriti molbu koja je sročena općenito i nekonkretno, jer bi to – u konačnici – moglo dovesti do zlouporabe i sukoba s Crkvom. Bez obzira na moć Vijeća i tradicionalno mletačke (državne) ne baš klerikalne stavove, takvi sukobi smatrali su se suvišnim i nepotrebnim.

Izravnije, opisujući cijeli slučaj, sročen je dopis načelnika Giovannija Paula Dolfina iz 1728. godine (20. IV.).⁴⁵ Riječ je o reagiranju na pritužbe crkvenih vlasti, kao i predstavnika Blata, na neprimjereno ponašanje dijela vjernika tijekom obavljanja bogoslužja. Imena svećenika koje, u vezi s istragom, treba saslušati u svojstvu svjedoka, ovdje nisu izrijekom navedena, već se samo mole dodatne instrukcije Vijeća desetorice. Dokument je u Vijeću zaprimljen 13. V. iste godine, ali nam nije poznato je li do pokretanja istrage protiv nemarnih blatskih vjernika ikada došlo. S obzirom na ipak ne baš dramatičnu važnost incidenta, vjerojatnije se može zaključiti da je cijeli »slučaj« ostao na upućenom dopisu, koji je u konačnici ostao bez odgovora.

Sljedeći sličan spis potječe iz 1730. godine (30. XI.).⁴⁶ U dopisu mletačkoj središnjici načelnik Korčule Pietro Barbaro navodi kako je riječ o nekim optužbama protiv Kuzme Stipkovića te kako se među ostalim svjedocima treba ispitati i svećenik Andrija Petrić (Petris) iz Blata. Spis je u Mlecima zaprimljen 22. XII. i tom je prilikom Barbaru odobreno saslušanje (isključivo u svojstvu svjedoka) spomenutog svećenika.

Sadržajem je posebno zanimljiv dopis koji 24. VI. 1748. načelnik Girolamo Bragadin upućuje *alli Capi dell'Eccelso Consiglio dei Dieci*.⁴⁷ Upozorava se da su neki seljaci iz Žrnova, »uvjereni u iluziju sotonskog djelovanja« i uz objašnjenje da vampiri narušavaju uobičajeno svakodnevlje žitelja Žrnova, na groblju pored tamošnje crkvice sv. Vida otvarali neke grobove. Vjerujući da će ondje pronaći vampire, pokušali su kosture probosti kopljima i helebardom. Oruđa (ponajprije helebarda) kojima su počinili spomenuta oskrvnuća pohranjena su potom u kući svećenika Antuna Tvrdeića (*Tuerdeich*), koji je također komunalnom službeniku iznio pritužbe na sablažnjivo ponašanje žrnovskih seljana te neke od njih i poimenično nabrojio. Stoga se predlaže da radi obavljanja potpune istrage kao svjedok u procesu nazoči spomenuti svećenik Tvrdeić.

Naposljetku, u završnom spisu koji je predmet ovoga istraživanja, crkvene vlasti (biskup) i lokalni kler izravnije su uključeni u istražni postupak u kojem su glavni akteri svjetovne osobe. U tom se kontekstu kao prilozi pozamašnomu materijalu odošlanom u Mletke donose prijepisi spisa koje su u vezi s istragom crkvene vlasti podnosile svjetovnicima, kao i spisi koji se odnose na prijepisku između protagonista procesa i Crkve. Takav je primjer proces u koji je uključena obitelj Prizmić (Prižmić) iz Blata. Godine 1727. (30. VII.) načelnik Korčule Giovanni Paulo Dolfin upućuje u Mletke dopis u kojem se navodi da je tužbu protiv Petra Bosnića (Pičulin) podnijela Katarina Prizmić (Primić) iz Blata. Tužiteljica optužuje Petra Bosnića za nagovaranje na spolni odnos uz obećanje ženidbe. S obzirom da

⁴⁵ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 277, p. 1–2.

⁴⁶ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 282, p. 1–2.

⁴⁷ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 300, p. 1–3.

je Bosnić u međuvremenu oženio Ivanu Prizmić (vjerojatno sestra Katarine Prizmić), Katarina se obraća korčulanskom knezu kao svjetovnoj (civilnoj) instanci. Kako se u ovom slučaju miješaju civilna i crkvena vlast, načelnik Korčule moli središnjicu za nove upute.⁴⁸ Slijedi, kao prilog osnovnom spisu, niz pratećih dokumenata u kojima se – izravno ili neizravno – spominje i Crkva. Prvi je takav spis datiran u početak 1727. godine (13. I.).⁴⁹ U njemu spomenuti načelnik Dolfin izvještava Vijeće desetorice o potrebi pokretanja procesa protiv Petra Bosnića, a u vezi s tužbom koju je protiv Bosnića podnijela Katarina Prizmić. Kako se u tijeku istrage moraju ispitati i neki lokalni svećenici, korčulanski načelnik traži za taj postupak dopuštenje središnjice. Optuženi Bosnić (Pičulin) obratio se potom za pomoć crkvenim vlastima te je 15. IV. 1727. iz biskupske kancelarije (tada je korčulanski biskup bio Marin Drago)⁵⁰ upućen zahtjev za ispitivanjem Katarine Prizmić. Dana 18. IV. sakristan župne crkve u Blatu uručio je, kako slijedi u nastavku teksta, službenu obavijest spomenutoj Katarini. Dana 21. IV. kanonik Nikola Kapor⁵¹ trebao je saslušati Katarinu Prizmić, ali se ona nije pojavila.⁵² Istoga je dana, međutim, korčulanski biskup zaprimio pismo Katarine Prizmić u kojem se ponavljaju tužbe protiv Bosnića i ponovno traži pomoć Crkve.⁵³ Odmah potom (istoga dana) načelnik Dolfin uputio je pismo biskupu Dragi u vezi s potrebom rasvjetljavanja slučaja Ivane i Katarine Prizmić (posebice Katarininih optužaba na račun Bosnića).⁵⁴ Biskup je načelniku odgovorio dopisom od 24. istog mjeseca te u prilogu donio prijepis izvotka iz matične knjige vjenčanih župe Blato, kojim se potvrđuje da je brak između Ivane Prizmić i Petra Bosnića sklopljen u tamošnjoj crkvi sv. Trojstva. Dokument potpisuje župnik Frane Petković.⁵⁵ Iz navedenog je jasno, zaključuje biskup Drago, da Katarina Prizmić nema osnove za tužbu protiv Bosnića jer je on već oženjen te brak s njom nije moguć. Samo nekoliko dana poslije (28. IV.) Katarina se ponovno obratila načelniku Dolfinu te – držeći da joj crkvene vlasti neće pružiti potrebitu pomoć – zatražila zaštitu svjetovnih ustanova.⁵⁶ Taj je spis bio neposredni povod da se načelnik Dolfin obrati Vijeću desetorice te uz dopis u Mletke pošalje i svu prethodno opisanu popratnu dokumentaciju.

Djelomično nam je poznato na koji je način razrješen ovaj slučaj u koji je – prema svojim ovlastima – bila uključena i korčulanska Crkva i sam biskup Marin Drago. Na osnovi podatka da je 25. IX. 1727. pred *Capi del Consiglio dei Dieci* zaprimljena cjelokupna

⁴⁸ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 264, p. 1–3.

⁴⁹ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 263, p. 1.

⁵⁰ Kotorski plemić Marin Drago obnašao je čast kotorskog (1688.–1708.) i korčulanskog biskupa (1708.–1733.). Podrobnije vidi: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. III., Zagreb, 1993., str. 564. (tekst: Ante DRACĀEVAC); B. BANIČEVIĆ, *Korčulanska biskupija*, str. 204–221.

⁵¹ Doktor obaju prava Nikola Kapor (u. 1729.) bio je kanonik, generalni vikar i arhidakon Korčulanske biskupije. Pisao je pjesme prigodnice na latinskom jeziku. Usp.: M. GJIVOJE, *nav. dj.*, str. 270–271; B. BANIČEVIĆ, *Korčulanska biskupija*, str. 218–219; *Hrvatski biografski leksikon*, sv. VII., Zagreb, 2009., str. 48. (tekst: Alena FAZINIĆ).

⁵² ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 266, p. 1–2.

⁵³ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 267, p. 1–2. Sličan dopis uputila je Katarina Prizmić dan poslije korčulanskom načelniku Dolfinu (ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 265, p. 1–2).

⁵⁴ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 268, p. 1–2.

⁵⁵ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 274, p. 1–2.

⁵⁶ ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 270, p. 1–2, 271, p. 1–2, 272, p. 1.

dokumentacija te da je zapisan sažetak njihove procjene i odgovora korčulanskom načelniku (*25 Settembre Capi. Non auendola deflorata per forza non ui è criminale. Deue pero obligar il deflortore a rissarcirla*), čini se da je obeštećenje (koje treba učiniti Bosnić Katarine Prizmić ostavljeno u nadležnost korčulanskih lokalnih vlasti.

Zaključak

Spisi upućeni Vijeću desetorice, odnosno njegovim izvršnim predstavnicima (*Capi*) prevrijedan su izvor za poznavanje političkih, društvenih, vojnih, gospodarskih i crkvenih prilika na istočnom Jadranu tijekom više stoljeća uključenosti toga prostora u sastav Republike svetoga Marka.

Za korčulansku komunu sačuvan je razmjerno velik broj dokumenata, ponajviše iz 18. stoljeća. Za ovu su prigodu izdvojeni i analizirani spisi koji se odnose na Crkvu i duhovne osobe. Riječ je o raznovrsnome materijalu koji zadire u šire sastavnice crkvenog, ali i društvenog i političkog života u relativno uskoj i zatvorenoj otočkoj sredini. Korčula i Blato najčešća su naselja koja se ovdje bilježe, a protagonisti tih spisa su – uz predstavnike Crkve i korčulanskog načelnika – tamošnji plemići, građani, pučani i težaci. Spisi otkrivaju česte primjere žalbi i prosvjeda lokalne zajednice na ponašanje lokalnih svećenika (neprimjereno njihovu duhovnom statusu), ali i dublje i ozbiljnije prijepore u vezi sa svakodnevnim funkcioniranjem vjerskog života u komuni. Iako često pisani suhoparnim, jednoličnim i birokratskim rječnikom, ti nam dokumenti posvjedočuju o osjetljivosti i zamršenosti u odnosima između crkvenih i svjetovnih vlasti te otkrivaju složenost koja se iskazivala u situacijama kada su ingerencije i moć obaju strana tražile ponajprije za sebe. Zbog toga su svjetovne vlasti tražile mišljenje mletačke središnjice te su nam tako ti spisi, danas pohranjeni u središnjoj državnoj pismohrani u gradu na lagunama, ostali sačuvani.

PRILOG 1. Načelnik Korčule Carlo Zane izvještava Vijeće desetorice o neprimjerenom ponašanju blatskog župnika Frane Petkovića te u vezi s idućim postupcima traži mišljenje središnjice (ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 257, p. 1, 18. X. 1702.)

Illustrissimi et Eccellentissimi Signori Signori Colendissimi

Pre Francesco Petcouich curato della stessa Villa di Blatta sopra quest'Isola, adulterò, come dalli essi in processo, un (!) Malgherita (!) moglie di Cosmo Hudeilin nella Chiesa di Santa Barbara doppo l' hora di Vespero con scandalo di culti que' popoli, riceute le necessarie depositions, humilio il caso all' Eccellenze Vostre per quelle deliberationi che stimauero proprie, et humilmente m'inchlino.

Curzola, li 18 Ottobre 1702

Carlo Zane Conte con piacamento

PRILOG 2. Načelnik Korčule Giovanni Querini traži od mletačke središnjice dozvolu za sudsko saslušavanje crkvenih osoba na području svoje jurisdikcije (ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 259, p. 1 i p. 4, 5. VII. 1720.)⁵⁷

Illustrissimi et Eccellentissimi Signori Signori Colendissimi⁵⁸

Vengono in varii incontri nelle scritture querimoniali, che si presentano nel mio foro criminale introdotti in testimonii Pretti soggetti alla giurisditione di questo Prelato.

Quando à questi si praticano intimazioni perche sodisfino alla Giustizia con proprii essami, uiene da loro negata l'ubbidientia; scusandosi non poterlo fare senza permissione del loro ordinario, da cui dicono uenirli espressamente uietata.

Onde perche non uengano diferiti gl'atti della Giustizia à solieuo de gl'opressi, et à castigo de rei humilio queste riuerenti notitie alli sauissimi riflessi dell'Eccellenze Vostre; perche degnandosi impartirmi in tali casi la loro uenerata auctorità, possa in forza di questa farli correr quelli intimationi; quali sono certo, che d'ogn'uno con tutta ossequiosa rassegnatena saranno incontrate, ed essigeranno un'intiera osseruanza, douuta all'Augusta Souranità delle Eccellenze Vostre, à cui humilmente baccio le mani.

Curzola, li 5 Luglio 1720

Zuane Querini Conte et Proueditor

1720, 5 Luglio. Ricepute 22 detto

Curzola – Conte e Proueditor

Ricerca facultà d'essaminar religiosi in generale

23 detto

Risposto che esponga con distintione i casi

PRILOG 3. Dopis načelniku Korčule od zajednice građana i pučana korčulanske općine (*Università di Curzola*), a u vezi s kršenjem njihovih prava (ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 302, p. 1-3, s. d. – vjerojatno 1770. god.)

Illustrissimo, et Eccellentissimo Signor Conte Proueditor

L'Vniversità di Curzola, sempre prediletta dal suo adorato Sourano, sin da primordii della sua felice volontaria dedizione, resto con ossequiate Ducali de di 14 Agosto 1441 dichiarata pari in Iustitia, et equitate, iure, et libertate a Nobili, che compongono questa Communità.

⁵⁷ Fol. 259, p. 2–3 su prazne.

⁵⁸ Bilješka na dnu lista dokumenta: *Eccellentissimi Signori Capi dell'Eccelsso Consiglio di X^{ci}. Venetia.*

Sopra tali fondamenti ogni Privileggio, Prerogativa, et ogni altra onoranza fà sempre egualmente goduta, tanto dagl'vni, quanto dagl'altri in quelle misure, che per legge, o consuetudine antica a cadaun carico, respetivamente convenivano.

La cassa in cui si conserua il soldo della rendita della Cattedrale Chiesa, con più chiavi, tanto una si custodisce da uno de Capi del Corpo Nobile, quanto l'altra da uno de Capi del Corpo Popolare. Quelle della cassa del Fontico, ch'è un monte di Pietà, similmente, e nelli esame de conti, approbo delle partite del amministratore, ne hanno egual azione tanto gl'uni quanto gl'altri, unitamente con la Puplica Rappresentanza.

Quattro Procuratori della cassa del Duomo, che per inveterata consuetudini vengono ogni due anni eletti dal Corpo Capitolare de' canonici della Cattedrale, cioè due per ordine, maneggiano egualmente, e nelle funzioni ecclesiastiche senza distinzione esigono gl'istessi onori, e preeminenze.

Nella consegna della Cancellaria del Commun, abbenche il Cancelliere si ellega dal Consiglio de Nobili, intervengono anco li Capi del secondo ordine, nel qual'incontro indistintamente godono il ius eguale d'opponer a disordini, che si scoprissero, ed approvare la pieggiaria per la pontual amministrazione del nuovo Cancelliere, ne'v'è altro in cui non abbino un'egual ingerenza con li primi, che quello delle rendite della Communità, il maneggio delle quali è tutto presso il Corpo Nobile.

Tutte le espresse, e sudichiarite prerogative, e consuetudini dalla clemenza del Prencipe Serenissimo, benignamente concesse, ed approvate a questa fedelissima Popolazione, che susistono nel pien loro vigore, furono in ogni tempo gelosamente custodite, e dall'auttorità de Nostri Eccellentissimi Rappresentanti a fronte di qualunque tentativo, sempre preservate, e protette.

Tutto ciò è noto a Vostre Eccellenze, che in questo glorioso suo governo, a preservazione degl'antichi usi, e consuetudini, secondando l'umili istanza di questa Vniversità, pubblicamente fatte, non risparmiò d'incontrar qualunque impegno a maggior gloria di Dio, e spirituale consolazione del suo Popolo, massime con questo Illustrissimo Monsignor Vescouo Triali, quale col anticipar ne giorni feriali le sagre funzioni, e con altre varie novità, levava a questa Vniversità de Cittadini, e Popolo il comodo della divozione d'intervenire all'adorazione del Venerabile ed alle Sacre Ecclesiastiche funzioni, riducendo con singolar di lei zello, e saggia condotta, al primiero inveterato, mai interotto costume.

In questi decorsi giorni, pensando il Prelato di far la distribuzione delle chiavi del deposito, in cui si conserva il Corpo del glorioso Nostro Comprotettore San Teodoro Martire, impetrato dalla Santa Sede dall'Illustrissimo Monsignor Cossovich Vescovo Precessore a seconda de voti di tutta questa Popolazione, risolse a genio di novità, con torto aperto dell'Vniversità, motivo, che persuase doi capi di prodursi con istanza presso il Prelato, ponendoli in vista tutto ciò, che garantir poteva le nostre prerogative, che in questo caso a norma della publica volontà, eguali, come tutte le altre, ci convenirano col corpo della Communità.

Persuaso dall'evidenza dell'addotte ragioni, promise replicatamente di farci partecipi della quarta chiave, che affermava di voler aggiungere al deposito, come fece

della terza alla Comunità consegnata; indi deludendo le nostre speranze, e li proprii impegni, col decreto suo 29 caduto Ottobre ci dichiari partecipi, non più della chiave del sacro deposito, bensì di quelle, che chiudono il cristallo del Reliquiario, solite come tutte le altre, conservarsi dal sacrista della Cattedrale.

In vista di un torto così evidente, contrario alla mente pubblica, siamo stati costretti d'interponer nell'Ufficio di Vostre Eccellenze l'appellazione del Decreto Vescovile 23 Ottobre scaduto, con cui ad esclusione Nostra dichiarava partecipe d'una chiave la Comunità, che a loro Capi restò consegnata dopo l'interposta appellazione, e molto più, che in aderenza d'una parte della Nostra Universal Congregazione 5 Giugno 1763, con cui restò dichiarato per nostro Comprotettore il Glorioso Martire, condiscese il Sommo Pontefice di esaudir li nostri voti col mezzo del Prelato medesimo, e decorare il Santo della Messa, e dell'Offizio, che per il passato non aveva assegnata; avendo sempre il Corpo Nobile resistito di volerlo fare nel proprio Consiglio, tutto che con uffiziose maniere per parte del Vescovo ricercato.

Dagl'annessi pubblici documenti rileverà l'Eccellenza Vostra la realtà delle nostre esposizioni, e perché privi di verun appoggio, e mancanti di mezzi sufficienti, che la nostra povertà ci contrasta, genaflessi a piedi dell'inchinata sua Rappresentanza umilmente imploriamo si degni di accompagnare al Tribunale del Nostro adorato Sourano il presente nostro ossequiosissimo ricorso, per poter, come speriamo, ottener quegli atti di Clemenza, e Giustizia, che potrà meritarsi il nostro gravame a gloria di Dio Signore, del Santo Protettore, e risalto sempre maggiore della di lei Giustizia. Gratie.

Giacomo Villovich Procurator.

Domenico de Polo Procurator.

Zuane di Angelis Procurator.

Zorzi Damianouich Procurator.

Vicenzo Vidouich Procurator.

Vicenzo Smaich Procurator.

PRILOG 4. Načelnik Korčule Anzolo Corner izvještava u vezi s tužbom koju je Salvador Foretić iz Korčule uputio protiv đakona Ivana Segedina iz sela Žrnova (ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori, b. 277., fol. 313, p. 1, 28. I. 1792)

Illustrissimi, ed Eccellentissimi Signori Signori Colendissimi⁵⁹

Mistro Saluador Forretich quondam Marin dal Borgo di questa Città, che si proffessa sommamente offeso nell'onore per opera del Diacono Don Zuane Seghedin dalla Villa Zernova di quest'Isola, mi si è in oggi prodotto con l'unito memoriale,

⁵⁹ Bilješka na dnu lista dokumenta: *Illustrissimi, ed Eccellentissimi Signori Capi dell'Eccelso Consiglio di Xci. Venezia.*

e con la copia in esso abinata, diuotamente instando il suo accompagnamento alla grauità rispetabile di cotesto eccelso Sacratio.

Affetto il ricorso, e soggetta l'imputata figura alle sapientissime considerazioni dell'Eccellenze Vostre, non posso dispensarmi d'unirlo alle presenti per dipender ciacamente da quanto mi sarà prescritto. Grazie.

Curzola, 28 Gennaro 1791 m. v.⁶⁰

Anzolo Corner Conte Proueditor

Summary

*CHURCH OF KORČULA AND LOCAL CLERGY IN THE RECORDS OF THE VENETIAN
MAGISTRATE CONSIGLIO DEI DIECI (18TH CENTURY)*

This article is based on the archival sources named Capi del Consiglio de'Dieci: Lettere di Rettori e di altre cariche (also known as Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori ai Capi), which is consisted of various reports, letters and similar memos of correspondence that was sent by representatives of the Venetian government (rectors, commanders, counts, captains, castellans, bursars) together with the local civil authorities to the Venetian magistrate Consiglio dei Dieci (i.e. its three-member executive committee known as Capidel Consiglio dei Dieci). Author investigates information, kept in these archival sources, regarding the Church and clergy from the island of Korčula during the eighteenth century. Namely, author dealt with 13 cases (investigative files) that often embrace many more additional attachments (documents). These extent documents, covering the unsuitable actions of the local clergy, were sent to the Council of Ten by the local Korčula civil authorities, and often they reveal problems in the relation between clergy (together with the local bishop) and the community, which frequently led to the legal hearing of clergy before the civil court. Moreover, these documents reveal many details regarding the religious and political life in the city of Korčula, as well as in some other settlements on the island. Therefore, these documents represent a valuable source for the research of various historical aspects of the commune and the bishopric of Koručla during the last century of the early modern period.

KEY WORDS: *Korčula, Venetian Republic, Consiglio dei Dieci, archival sources, 18th century, ecclesiastical history.*

⁶⁰ M. V. = 1792. godina.